

มัสยิดนูรุลมุบีน (บ้านสมเด็จ)

สถานที่ตั้ง : 1134 ซอยมัสยิด ถนนนิสรภาพ แขวงหิรัญรูจี เขตธนบุรี

ประวัติความเป็นมา

สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นบุตรของเจ้าพระยาบรมมหาประยูรวงศ์ (ดิศ บุนนาค) กับท่านผู้หญิงจัน สืบเชื้อสายสกุลมาจากท่าน เจกอะหมัด (ซัยค์อะหมัด) เป็นแขกชาวอาหรับซึ่งเข้ามาค้าขายในเมืองไทยตั้งแต่ปี พ.ศ.2145 สมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระบรมฯ สมภพในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เมื่อวันศุกร์ที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2351 ได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในราชการที่ 2 จนถึงราชการที่ 5 มีตำแหน่งตั้งแต่มหาดเล็กจนถึงผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ สมเด็จพระยาฯ ได้ถึงแก่พิราลัย เมื่อวันศุกร์ที่ 19 มกราคม พ.ศ. 2425 เมื่ออายุได้ 74 ปี 27 วัน

เมื่อปี พ.ศ. 2404 พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 4 มีรับสั่งให้สมเด็จพระยาฯ พร้อมด้วยพระเจ้าลูกยาเธอ กรมหลวงวิษณุฯ เสด็จไปเมืองสิงคโปร์เพื่อพัฒนาบ้านเมืองของเขาแล้วกลับมาพัฒนาทำนุบำรุงพระนครตามคติฝรั่ง เช่น การทำถนน การสร้างสะพาน การก่อสร้างอาคารต่างๆ ครั้นข้ากลับท่านได้ตระเวนตรวจตราหัวเมืองภาคใต้เรื่อยมา ท่านจึงได้พบว่ามุสลิมเชื้อสายมาลาญที่อยู่ตามหัวเมืองเหล่านั้น เป็นผู้ฝีมือทางการช่างและการก่อสร้างอย่างดีเยี่ยมเป็นจำนวนมาก ท่านจึงรวบรวมนำมาด้วยส่วนใหญ่เป็นพี่น้องมุสลิมจากจังหวัดปัตตานี และจังหวัดสตูลเป็นจำนวนมาก ล้วนแต่เป็นผู้มีความรู้ความสามารถในงานช่าง และเป็นบุคคลระดับผู้นำศาสนาตลอดจนทายาทเจ้าเมืองปัตตานี ทั้งนี้เพื่อจะได้มาช่วยงานในความ

รับผิดชอบของท่าน เกี่ยวกับการพัฒนาบ้านเมืองตามพระประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ท่านได้ประทานที่ดินส่วนหนึ่งให้เป็นที่อยู่อาศัยของกลุ่มมุสลิมเหล่านั้น อยู่บริเวณหลังจวนของท่าน ซึ่งเป็นสถานที่ตั้งของสถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยาในปัจจุบัน ต่อจากหมู่บ้านลาวจรมคลองบางไส้ไก่ถึงคลองซอย (เชื่อมคลองบางไส้ไก่ข้างวัดน้อย กับคลองสานข้างวัดพิชัยญาติ) เลียบคลองสานย้อนมาเกือบจรดจวนของท่านซึ่งเป็นเนื้อที่กว้างใหญ่มาก โดยแบ่งเนื้อที่ส่วนหนึ่งไว้ทำกุโบร์ ทำสถานที่ประกอบพิธีศาสนา ส่วนเนื้อที่ที่เหลือท่านสั่งให้แบ่งกันไปใช้เป็นที่อยู่อาศัยและประกอบอาชีพ ดังนั้นผู้คนจึงเรียกที่นอင့်มุสลิมกลุ่มนี้ว่า “ก๊กสมเด็จ” หรือ “มุสลิมบ้านสมเด็จ” หรือ “บ้านแขก” ซึ่งคำว่าแขกนี้ตามความเข้าใจของคนทั่วไปว่ามุสลิมก็คือแขกเพราะมุสลิมที่เข้าเมืองไทยตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยก็ดี สมัยกรุงศรีอยุธยาที่ดี ล้วนแล้วแต่เป็นเชื้อสายแขกทั้งสิ้น แขกอาหรับ แขกเปอร์เซีย เป็นต้น และคำว่าบ้านแขกที่ใช้เรียกมุสลิมบ้านสมเด็จก็คล้องจองกับ “บ้านมอญ” และ “บ้านลาว” ซึ่งท่านได้รวบรวมมาเช่นกัน แม้ผู้คนทั้งหลายจะเรียกว่า “บ้านแขก” หรือ “ก๊กสมเด็จ” ก็ตาม แต่ที่นอင့်มุสลิมกลุ่มนี้ก็พอใจจะเรียกเองว่า “มุสลิมบ้านมาเต็จ” เมื่อจัดที่อยู่เป็นสัดส่วนดีแล้ว สมเด็จเจ้าพระยาฯ ก็เรียกตัวผู้มีฝีมือทางการช่างไปใช้งาน ในการก่อสร้างสถานที่สำคัญๆ หลายแห่ง ตลอดจนงานต่อเรือกำปั่นรบหลายลำ เพราะท่านมีความเชี่ยวชาญในวิชาการหลายแขนง เช่น งานก่อสร้าง งานต่อเรือ การเมือง การต่างประเทศ ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน เป็นต้น ครั้นตั้งบ้านเรือนอยู่อาศัยกันแล้ว ที่นอင့်มุสลิมกลุ่มนี้ก็จัดสร้างสุเหร่าขึ้นเป็นหลังแรกริมคลองซอย (ซึ่งแยกจากคลองบางไส้ไก่ไปจรดคลองสาน) ตรงข้ามกับวัดน้อย (หิรัญรูจี) โดยสร้างเป็นเรือนไม้ชั้นเดียวเรียกว่า “บางแล” ใช้สำหรับประกอบศาสนกิจและสอนอัลกุรอานด้วย ตั้งอยู่บนพื้นที่ที่กั้นไว้สำหรับทำกุโบร์และมัสยิด ด้านทิศตะวันตก หันหน้ามาทางกุโบร์ มีบ่อน้ำสำหรับขังน้ำไว้ใช้อยู่ด้านหน้า จะเรียกว่าเป็นบ่อน้ำอเนกประสงค์ก็ได้ สมเด็จเจ้าพระยาฯ ได้รับความไว้วางพระราชหฤทัยจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชการที่ 5 ให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์เมื่อ พ.ศ.2412 ทำให้ที่นอင့်มุสลิมบ้านสมเด็จหลายคน ได้มีโอกาสเข้ารับราชการในหน่วยงานต่างๆ จนได้รับความดีความชอบตามความสามารถจนได้รับพระราชทาน บรรดาศักดิ์ก็มี และได้รับพระราชทานนามสกุลก็มี เมื่อร่วมกันสร้างสุเหร่าเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็พร้อมใจกันเชิญท่าน ตวนกูโน เป็นอิหม่าม (ถือเป็นอิหม่ามคนแรกของมัสยิดบ้านสมเด็จ) ท่านผู้นี้เป็นเชื้อสายของเจ้าเมืองปัตตานี และเป็นผู้ทรงคุณวุฒิทางวิชาการศาสนาอิสลาม ทำหน้าที่นำการปฏิบัติศาสนกิจพร้อมทั้งสอนศาสนาไปด้วยได้รับคำบอกเล่าว่าเป็นต้นสกุล “บินตวนกู” ซึ่งสืบเนื่องจนถึงปัจจุบันนี้ ความเป็นอยู่ของที่นอင့်มุสลิมบ้านสมเด็จในสมัยนั้นนอกจากผู้ที่ไปรับใช้งานของสมเด็จเจ้าพระยาฯ แล้ว ผู้ที่อยู่

บ้านก็มีอาชีพทางหากุ้ง หาปลา เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งต่างก็มีความถนัดมาแต่ครั้งอยู่ถิ่นเดิม ประกอบกับสัตว์น้ำในสมัยนั้นชุกชุมมาก จึงมีความเป็นอยู่สมควรตามอัธยาศัยไม่เดือดร้อน

ต่อมาสุเหร่าเรือนไม้เริ่มชำรุดตามกาลเวลา สมเด็จพระเจ้าพระยาจึงได้ร่วมปรึกษาหารือกับบรรดาพี่น้องมุสลิมบ้านสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ต่างมีความเห็นพร้อมกันว่าให้สร้างใหม่ใหญ่กว่าเดิม และสร้างเป็นอาคารตึก จะได้มีความคงทนถาวรกว่าเรือนไม้ ประมาณปี พ.ศ.2450 การก่อสร้างอาคารมัสยิดก็เริ่มขึ้น โดยเรือนไม้ออกแล้วสร้างบนเนื้อที่เดิม กว้างราว ยาว10วา กำแพงอิฐ ฉาบปูนรอบ4ด้าน เครื่องบนเป็นไม้ หลังคากระเบื้องแก้ว พื้นปูกระเบื้องลาย ประติมากรรม 2บาน มีช่องเม็ยะหรือม่าน ตรงกลางยื่นจากตัวอาคาร เริ่มก็สร้างด้วยการลงเข็มลาย (ใช้ไม้ทองหลางและต้นหมาก) ตามแนวกำแพงแล้วเทพื้นเป็นคานทับหัวเข็ม (ปูนซีเมนต์ต้องสั่งจากต่างประเทศ ไทยยังไม่มีการผลิตปูนซีเมนต์) แล้วจึงก่ออิฐฉาบปูนโดยรอบ (ปูนฉาบใช้ปูนขาวผสมน้ำอ้อยแล้วหมักค้างคืนไว้) ในขณะนั้นคนไทยยังไม่ถนัดงานปูน จึงว่าจ้างช่างชาวจีนไหหลำ หัวหน้าช่างชื่อนายยังเฮง มาทำงานปูน ส่วนงานไม้ชาวมุสลิมชำนาญอยู่แล้วจึงช่วยกันทำแต่กว่างานปูนจะเสร็จก็กินเวลา 2-3ปี เพราะคิดซัดเรื่องงบประมาณ ต้องใช้วิธีทำไปหาไป มีเงินบริจาคมาครั้งหนึ่ง ก็เรียกช่างปูนมาทำต่อจนงานปูนเสร็จ เมื่องานปูนเสร็จเป็นกำแพงรอบสี่ด้านแล้วก็ถึงเวลาที่ช่างไม้จะต้องยกเครื่องขึ้น โดยสร้างหลังคาทรงปั้นหยาคลุมกระเบื้องจากชายคาสี่ด้านขึ้นไปบรรจบกันที่กลางอกไก่ บนยอดอกไก่ปิดทับด้วยปูน มีไม้ฉลุลายประดับตามยาวของตัวอาคารทำให้เด่นมองเห็นแต่ไกล ส่วนฝ้าเพดานทำด้วยไม้ฝา ขึ้นตั้งฉากกับกำแพงออกมาทั้งสี่ด้าน กว้างด้านละ2เมตร แล้วโค้งไปบรรจบกันได้ ออกไก่ทั้งสี่ด้านคล้ายกับท้องเรือคว่ำซึ่งเป็นงานที่วิจิตรพิสดารหาดูได้ยาก และ ทำทาสีความสามารถ เมื่อปีพ.ศ.2457 การก่อสร้างอาคารถาวรของมัสยิดบ้านสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชก็เสร็จเรียบร้อย ด้วยความร่วมมืออย่างแข็งขันและศรัทธาอันแรงกล้าของพี่น้องมุสลิม ใช้เวลาก่อสร้างทั้งหมดถึง7ปี มีการจัดงานฉลองกัน5วัน5คืนหลังจากงานฉลองได้สร้างอาคารขึ้นอีกหลังหนึ่งด้านหน้าติดต่อกับอาคารมัสยิดเป็นอาคารทรงปั้นหยาขวางตัวอาคาร ใช้เป็นสถานที่สำหรับประกอบพิธีในงานสำคัญๆ หรืองานบรรยายศาสนธรรม และใช้สอนศาสนาด้วย ต่อมาไม่นานเกิดสงครามโลกครั้งที่1 แล้วต่อด้วยสงครามมหาเอเชียบูรพา ชุมชนบ้านสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชอยู่ใกล้กับเมืองหลวง จึงมีผลกระทบอย่างมากพี่น้องมุสลิมบ้านสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจำนวนมาก ต้องอพยพย้ายที่อยู่หนีที่ปลอดภัยคงเหลือไม่กี่หลังคาเรือน เมื่อสงครามสงบลงต่างทยอยกันกลับสู่ถิ่นฐานเดิม สงครามได้ทิ้งความเสียหายทางเศรษฐกิจไว้มาก จึงต้องใช้เวลาฟื้นฟูสถานภาพของครอบครัวและสังคมอีกชั่วระยะหนึ่ง และในปี พ.ศ. 2497 ท่านอิหม่ามและคณะกรรมการมิมตีให้รื้ออาคารส่วนหน้าซึ่งชำรุดมากออกเสีย แล้วสร้างใหม่เป็น

อาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ขนาดเท่าอาคารเดิมหลังคาเตลาดฟ้าคอนกรีตเสริมเหล็กสูงเท่าหลังคาอาคารมัสยิด ทำหอออาซาน (เสาบัง) แผลเหลี่ยมสูงอีกสองชั้นคล้ายรูปทรงหอออาซานเดิมเมื่อการออกแบบเรียบร้อยได้มีการวางศิลาฤกษ์ราวกลางปี 2498 การก่อสร้างดำเนินไปอย่างช้า ๆ ตามอัตรา ระบบหาไปทำไป ใช้เวลาประมาณ 2 ปีงานโครงสร้างจึงเสร็จราวกลางปี 2500 แรกเริ่มเดิมทีมัสยิดนี้มีหลายชื่อ แต่พี่น้องชาวมุสลิมบ้านสมเด็จพอาจจะใช้ก็คือ “สุเหร่าบ้านสมเด็จ” หรือ “มัสยิดบ้านสมเด็จ” เมื่อมัสยิดเสร็จสมบูรณ์แล้ว ท่านอิหม่ามมานิตเกียนดิหารัย ได้ไปขอคำปรึกษาจากท่านอาจารย์อะหมัด ซิฮาบุดดีน บินซอและห์ (ครูสวัสดิ์) ซึ่งท่านถือกำเนิดเป็นลูกบ้านสมเด็จผู้หนึ่ง ได้กรุณาตั้งชื่อให้ว่า “มัสยิดนูรุลมุบีน” เมื่อ พ.ศ. 2501 ต่อมาเมื่อ พ.ศ. 2505 อาคารมัสยิดเริ่มชำรุด โดยเฉพาะกระเบื้องว่างมุมหลังคาซึ่งใช้มาเกินกว่า 50 ปี จึงหมดสภาพไม่สามารถซ่อมแซมได้ เพราะวัสดุหายากจึงมีมติให้เปลี่ยนหลังคาเป็นกระเบื้องลูกฟูก เตาดฟ้า เสาบัง แล้วขยายตัวอาคารด้านข้างออกไปทั้ง 2 ด้าน ด้านละ 2 เมตร ให้เสมอกับตัวอาคารส่วนหน้าที่สร้างเสร็จแล้วเป็นแนวเดียวกัน จะได้รวมอาคารทั้งสองเป็นอาคารเดียวกันเป็นอาคารมัสยิดที่ใหญ่เป็นสองเท่า ด้วยเห็นว่ามีอัตราเพิ่มของประชากรมากขึ้น พร้อมด้วยให้ทำห้องใต้ดินไว้เก็บของด้านปีกขวาของอาคารก่อสร้างสำเร็จถูกลงไปด้วยดี ความสำเร็จ ความประสงค์ ยกเว้นห้องเก็บของใต้ดินใช้ไม่ได้เนื่องจากน้ำซึมเข้าได้

ชุมชนมัสยิดบ้านสมเด็จเติบโตขึ้นตามลำดับ บ้านเรือนเริ่มแออัดประชากรเพิ่มทุกวัน สถานที่ประกอบศาสนกิจคับแคบไม่พอรองรับประชากร คณะกรรมการจึงคิดจะต่อเติมอาคารมัสยิดขึ้นเป็นสองชั้น โดยยกหลังคาขึ้นสูงส่วนดาฟ้าของอาคารด้านนอกเป็นพื้นมัสยิดชั้นบน ด้านในตัวอาคารมัสยิดเปิดโล่งใช้ดาฟ้าปีกทั้งสองข้างเป็นพื้นชั้นบนให้ชั้นลอยในตัวอาคารยื่นออกไปประมาณ 5 เมตร งานก่อสร้างเริ่มเมื่อ 15 กรกฎาคม 2533 งานต่อเติมอาคารเริ่มดำเนินไประยะหนึ่ง เกิดปัญหาเรื่องบันไดทางขึ้นชั้นบน คณะกรรมการก่อสร้างหลายท่านมีความเห็นว่าหากทำบันไดไว้ในตัวอาคารจะทำให้เปลืองพื้นที่ใช้สอยทั้งสองชั้นบนและชั้นล่าง ด้วยมีพื้นที่น้อยอยู่แล้ว มีผู้เสนอให้เอาบันไดไปไว้นอกอาคาร ประกอบกับเรื่องไม้ค้ำชายของอาคารมัสยิดซึ่งใช้เป็นที่ยึดของใช้ต่างๆกำลังผุพังชำรุดอยู่ คณะกรรมการได้พิจารณากันอย่างรอบคอบแล้ว จึงมีมติให้สร้างอาคารขึ้นอีกหลังหนึ่งแทนเรือนไม้หลังเดิม โดยใช้ส่วนหนึ่งเป็นช่องบันไดทางขึ้นชั้นสองของอาคารมัสยิด สร้างเป็นอาคารคอนกรีต 4 ชั้น ให้มีห้องเก็บของ ห้องประชุม สำนักงาน ห้องพักเจ้าหน้าที่ ห้องอาบน้ำมัสยิด และอื่นๆ พี่น้องมุสลิมบ้านสมเด็จมีความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ร่วมมือ ร่วมแรง ร่วมใจ ทำนุบำรุง พัฒนาชุมชนบ้านสมเด็จให้เจริญก้าวหน้าตามสภาพการณ์สืบเนื่องติดต่อกันทุกยุค ทุกสมัย จนถึงปัจจุบันนี้มัสยิด นูรุลมุบีน เป็น

อาคารคอนกรีต2ชั้น กว้าง15เมตร ยาว28เมตร ด้านในโปร่งสูงปูพื้นหินอ่อน เสาหุ้มด้วยหินอ่อน พื้นชั้นบนปูด้วยกระเบื้องด้วยเบื้องลายสวยงาม โคมสีทองด้านหน้า3 โคม ขนาค้านขวาด้วยอาคารโรงเรียน ส่วนด้านซ้ายเป็นกุโบร์ (สุสานที่ฝังศพ) ที่กว้างขวางพอสมควร พื้น้องมุสลิมหลายมัสยิด นามายิด (คนตาย) มาฝังที่กุโบร์นี้ด้วยการบริหารมัสยิดมีคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการศาสนา ปุถุภศาสนาอิสลาม

เอกสารอ้างอิง :

หนังสืออนุสรณ์งานฉลองบูรณะมัสยิดนูรุลมุบีนและเปิดอาคารอนุสรณ์ 1-2 เมษายน 2538
สำนักงานเขตธนบุรี. (ม.ป.ป.). รวมประวัติ 30 ศาสนสถาน ย่านเขตธนบุรี. กรุงเทพฯ : สำนักงาน. หน้าที่ 59-61